UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

Dipòsit digital de documents de la UAB

This is the **published version** of the bachelor thesis:

López Estany, Maria. *Més enllà dels continguts : ciutadania, pensament crític i justícia social en els materials educatius de primària.* Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2026 (Educació Primària). 49 pàg.

This version is available at https://ddd.uab.cat/record/336867

under the terms of the BY-SA license.

UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

TREBALL FI DE GRAU

MÉS ENLLÀ DELS CONTINGUTS: CIUTADANIA, PENSAMENT CRÍTIC I JUSTÍCIA SOCIAL EN ELS MATERIALS EDUCATIUS DE PRIMÀRIA

Maria López Estany

Tutora: Alícia Pérez Lorca

Facultat de Ciències de l'Educació

Grau en Educació Primària

Àrea de Didàctica de les Ciències Socials

Juny 2026

RESUM

Aquest Treball de Fi de Grau analitza com els materials i activitats utilitzats a l'Educació Primària promouen el pensament crític, l'educació per a la ciutadania i la justícia social. L'estudi parteix de la necessitat d'explorar fins a quin punt les pràctiques educatives actuals responen als plantejaments curriculars vinculats a la ciutadania crítica i al desenvolupament d'una mirada transformadora de la realitat.

La investigació s'ha desenvolupat mitjançant una metodologia qualitativa basada en l'anàlisi documental de materials educatius utilitzats per tres docents de tres centres d'Educació Primària diferents. Els materials analitzats inclouen activitats d'actualitat, treball per projectes, propostes de reflexió i recursos vinculats a la diversitat i l'entorn.

Paraules clau: pensament crític; ciutadania; justícia social; Educació Primària; materials educatius

RESUMEN

Este Trabajo de Fin de Grado analiza como los materiales y actividades utilizados en la Educación Primaria promueven el pensamiento crítico, la educación para la ciudadanía y la justicia social. El estudio parte de la necesidad de explorar hasta qué punto las prácticas educativas actuales responden a los planteamientos curriculares vinculados a la ciudadanía crítica y al desarrollo de una mirada transformadora de la realidad.

La investigación se ha desarrollado mediante una metodología cualitativa basada en el análisis documental de materiales educativos utilizados por tres docentes de tres centros de Educación Primaria diferentes. Los materiales analizados incluyen actividades de actualidad, trabajo por proyectos, propuestas de reflexión y recursos vinculados en la diversidad y el entorno.

Palabras clave: pensamiento crítico; ciudadanía; justicia social; Educación Primaria; materiales educativos

ABSTRACT

This Final Degree Project analyses how the materials and activities used in Primary Education promote critical thinking, citizenship education and social justice. The study is based on the need to explore to what extent current educational practices respond to curricular approaches linked to critical citizenship and the development of a transformative view of reality.

The research has been developed using a qualitative methodology based on the documentary analysis of educational materials used by three teachers from three different Primary Education schools. The materials analyzed include current activities, project work, reflection proposals and resources linked to diversity and the environment.

Keywords: critical thinking; citizenship; social justice; Primary Education; educational materials.

AGRAÏMENTS

Amb l'entrega d'aquest Treball de Fi de Grau es tanca una etapa acadèmica i personal que ha estat plena d'aprenentatges, reptes, experiències i creixement. Aquest treball representa molt més que una investigació, simbolitza el final d'un camí que m'ha permès descobrir, reafirmar i construir la meva identitat com a futura docent. Per aquest motiu, m'agradaria agrair a totes aquelles persones que m'han acompanyat i m'han facilitat el procés.

En primer lloc, vull expressar el meu agraïment a la meva tutora del Treball de Fi de Grau per l'acompanyament, la dedicació i les orientacions proporcionades durant tot el procés. Gràcies Alícia per les correccions, els suggeriments i la confiança, han estat essencials per donar forma a aquesta investigació i per ajudar-me a créixer tant acadèmicament com personalment.

Voldria agrair també la col·laboració i disponibilitat de les docents participants i dels centres educatius que han format part d'aquest estudi. Gràcies Albert, Marta i Montse per obrir-me les portes de les vostres aules, compartir els vostres materials i experiències i permetre que aquesta recerca pogués dur-se a terme. La vostra implicació ha estat imprescindible per fer possible aquest treball.

M'agradaria agrair a totes les mestres i professionals que he conegut durant el període de pràctiques, ja que cada una d'elles ha deixat una empremta en la meva manera d'entendre l'educació. Les experiències viscudes a les escoles han estat una font constant d'aprenentatge i inspiració, i han contribuït a reforçar la meva vocació docent.

Un agraïment molt especial dirigit a la meva família, pel suport incondicional al llarg de tota aquesta etapa universitària. Gràcies per la paciència, l'ajuda i la confiança en mi, especialment en aquells moments de dubtes, sense el vostre suport, aquest camí hauria estat molt més difícil.

També voldria donar les gràcies a les meves amistats i companyes de carrera, amb qui he compartit aquests anys d'universitat. Gràcies pels moments compartits, les converses, el suport mutu i totes les experiències viscudes, que han fet d'aquest recorregut molt més entretingut.

Finalment, voldria agrair-me a mi mateixa l'esforç, la constància i la dedicació durant aquests anys. Aquest treball representa el final d'una etapa, però també l'inici d'una nova com a professional que afronto amb il·lusió, compromís i moltes ganes d'aprendre i continuar creixent com a docent.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ..... 6

MARC TEÒRIC..... 8

La ciutadania crítica i el pensament crític en el marc curricular de la LOMLOE..... 8

Actualitat en l'educació..... 8

Ciutadania i educació per a la ciutadania..... 9

Pensament crític..... 10

Justícia social i educació..... 11

Recursos i materials didàctics..... 11

METODOLOGIA..... 13

Context i mostra..... 13

Selecció dels materials..... 14

Instrument d'anàlisi..... 15

Procediment..... 18

ANÀLISI DE DADES..... 19

CENTRE A..... 19

Presentació del centre A..... 19

Descripció dels materials analitzats del centre A..... 20

Resultats de l'anàlisi del centre A..... 22

CENTRE B..... 25

Presentació del centre B..... 25

Descripció dels materials analitzats del centre B..... 27

Resultats de l'anàlisi del centre B..... 29

CENTRE C..... 31

Presentació del centre C..... 31

Descripció dels materials analitzats del centre C..... 32

Resultats de l'anàlisi del centre C..... 35

DISCUSSIÓ I INTERPRETACIÓ DELS RESULTATS..... 39

CONCLUSIONS..... 42

BIBLIOGRAFIA..... 44

ANNEXOS..... 46

INTRODUCCIÓ

Vivim en una societat caracteritzada per canvis socials, ambientals i culturals constants, marcada per l'augment de les desigualtats, els conflictes socials, la crisi climàtica i la diversitat cultural. En aquest context, l'escola té un paper fonamental en la formació de ciutadans crítics capaços d'interpretar la realitat, comprendre les problemàtiques i participar de manera activa i compromesa (Alonso, 2008; Belavi & Murillo, 2016).

La incorporació de temes d'actualitat a les aules d'Educació Primària ofereix una oportunitat per educar més enllà del coneixement memorístic i de la transmissió de continguts conceptuals, promovent el desenvolupament de competències ciutadanes, el pensament crític i el compromís amb la justícia social (Pagès & Santisteban, 2011; Hennessy et al., 2024). No obstant això, diversos estudis assenyalen que els materials i recursos educatius no sempre incorporen una mirada crítica sobre aquesta realitat, sinó que sovint presenten els fenòmens socials de manera descriptiva o neutral, limitant la capacitat de l'alumnat per analitzar i qüestionar el món que l'envolta (Apple, 2013; Belavi & Murillo, 2016).

Aquest interès per l'educació per a la ciutadania crítica i el pensament crític també es troba present en el marc normatiu actual. La LOMLOE i el currículum d'Educació Primària de Catalunya incorporen de manera transversal aspectes vinculats a la ciutadania democràtica, el desenvolupament sostenible, la justícia social i el pensament crític a través dels vectors curriculars, les competències transversals i les competències específiques de les diferents àrees. En aquest sentit, les escoles no només poden treballar aquests aspectes, sinó que el mateix currículum educatiu actual els situa com a elements clau per a la formació integral de l'alumnat. Aquesta tensió entre discurs pedagògic que promou el pensament crític i les pràctiques reals a l'aula és un dels punts clau que motiva aquest estudi, ja que posa de manifest la possible distància entre les intencions educatives i la seva posada en pràctica amb els materials i activitats.

Aquest Treball de Fi de Grau sorgeix de l'interès personal i professional per comprendre quin tipus de ciutadania s'està promovent des de l'escola, especialment a través dels materials i activitats que el professorat utilitza amb la intenció de treballar el pensament crític i l'educació per a la ciutadania. En el marc del pràcticum, l'observació de diferents propostes didàctiques, especialment aquelles basades en el treball per projectes, el debat a l'aula i l'anàlisi de problemàtiques socials, ha generat la necessitat de reflexionar sobre la coherència entre els objectius educatius vinculats a la ciutadania crítica i les pràctiques reals a l'aula. En concret, s'ha observat que, tot i que aquestes propostes es presenten com a activitats orientades al pensament crític, sovint es limiten a la descripció de continguts o a la

realització de tasques tancades, amb poca presència de preguntes obertes, debat o anàlisi de diferents perspectives.

Des d'un punt de vista social i educatiu, aquest estudi és rellevant perquè contribueix a analitzar el paper de l'escola com a espai clau en la formació de ciutadania crítica. La manera com es treballa l'actualitat i la justícia social a l'aula té un impacte directe en la capacitat de l'alumnat per comprendre les desigualtats, interpretar els fenòmens socials i participar de manera activa i responsable en la societat.

Des del punt de vista pedagògic, aquest treball permet identificar fins a quin punt els materials i activitats utilitzats afavoreixen el desenvolupament del pensament crític, així com detectar possibles limitacions en les pràctiques educatives. Això pot aportar orientacions per dissenyar propostes didàctiques més coherents amb els objectius d'una educació per a la ciutadania crítica i a la justícia social.

El propòsit d'aquest treball és analitzar com les escoles eduquen persones capaces de pensar críticament i actuar amb responsabilitat social. És per això que aquest treball s'orienta a analitzar els materials i activitats de tres centres d'Educació Primària per comprovar en quina mesura promouen una educació ciutadana crítica orientada a la justícia social. Per tant, la pregunta d'investigació és la següent: com es construeix l'educació per a la ciutadania i el pensament crític vinculat a la justícia social a través dels materials i activitats utilitzats a l'Educació Primària?

L'objectiu general d'aquest treball és analitzar com els materials i activitats seleccionats pel professorat per treballar el pensament crític i la ciutadania aborden l'actualitat, i quines concepcions de ciutadania i justícia social promouen. Objectius específics:

- Identificar els materials i activitats que el professorat fa servir amb la finalitat de treballar el pensament crític i la ciutadania a l'educació primària.
- Analitzar les concepcions de ciutadania i justícia social implícites en els materials analitzats.
- Analitzar les estratègies didàctiques i els tipus d'activitats que es proposen per fomentar el pensament crític.
- Comparar possibles diferències en funció del nivell educatiu dels centres seleccionats.

Aquesta recerca es vincula directament amb les experiències viscudes durant el període de pràctiques i la relació personal amb altres companys docents, que han permès observar de primera mà les pràctiques reals a l'aula i contrastar-les amb els plantejaments teòrics.

MARC TEÒRIC

La ciutadania crítica i el pensament crític en el marc curricular de la LOMLOE

La Llei Orgànica 3/2020 (LOMLOE) situa el desenvolupament de la ciutadania democràtica, el pensament crític i el compromís amb la sostenibilitat i la justícia social com a elements centrals del sistema educatiu actual. Aquesta orientació es concreta tant en el perfil de sortida de l'alumnat com en les competències clau i els vectors curriculars presents al currículum d'Educació Primària.

En el cas del currículum de Catalunya, el Decret 175/2022 destaca la necessitat de promoure una educació orientada a la participació activa, el respecte a la diversitat, la igualtat i la sostenibilitat. Entre els vectors curriculars hi destaquen especialment la consciència democràtica i consciència global, el benestar emocional i l'aprenentatge competencial.

Així mateix, les competències específiques de l'àrea de Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural inclouen aspectes vinculats a l'anàlisi crítica de problemàtiques socials i ambientals, la comprensió de la realitat i la participació responsable a la societat. D'aquesta manera, el currículum actual reforça la idea que l'escola ha d'anar més enllà de la transmissió de continguts i ha d'afavorir el desenvolupament d'una ciutadania crítica i compromesa.

Actualitat en l'educació

L'actualitat en l'educació fa referència a la incorporació de temes i problemàtiques socials, econòmiques i ambientals que estan presents a la realitat quotidiana dels infants. Treballar l'actualitat a l'aula implica entendre l'educació com un procés situat en un context determinat, connectat amb què els envolta i orientat a la comprensió crítica del món (Pagès & Santisteban, 2011). Aquesta perspectiva permet donar sentit als aprenentatges escolars a la realitat i afavorir la implicació activa de l'alumnat, ja que relaciona els continguts curriculars amb situacions reals i significatives, presents en el seu dia a dia.

Diversos autors assenyalen que l'escola és un espai clau per ajudar l'alumnat a interpretar la realitat i a posicionar-s'hi de manera conscient. En aquest sentit, Biesta (2011) defensa que una educació orientada a la ciutadania ha d'anar més enllà de la transmissió de coneixements, promovent espais de reflexió sobre qüestions socials rellevants i fomentant la participació dels infants. Biesta (2011) assenyala que treballar l'actualitat a l'Educació Primària permet donar sentit als aprenentatges escolars, ja que connecta els continguts

curriculars amb situacions reals que l'alumnat pot reconèixer i comprendre, afavorint així una implicació més activa i significativa en el procés d'aprenentatge.

Les qüestions socials rellevants que es poden abordar a l'aula inclouen, per exemple, el canvi climàtic, les desigualtats socials, els moviments migratoris, la diversitat cultural, la pobresa o els conflictes internacionals. Tal com assenyalen Pagès i Santisteban (2011), el treball d'aquestes qüestions socials permet connectar els aprenentatges amb la realitat i afavorir el desenvolupament del pensament crític i la participació ciutadana. Aquests temes permeten fomentar el debat, la reflexió i la presa de decisions i posicionament per part de l'alumnat.

A més, estudis recents indiquen que la incorporació de temes d'actualitat és un element clau per al desenvolupament del pensament crític, sempre que aquests temes es treballin a través de preguntes obertes, debat i anàlisi de diferents perspectives (Hennessy et al., 2024). Aquest enfocament resulta rellevant per a aquest estudi, ja que permet analitzar fins a quin punt els materials educatius seleccionats responen a aquesta concepció.

Ciutadania i educació per a la ciutadania

La ciutadania pot entendre's des de diferents perspectives teòriques. D'una banda, una concepció tradicional entén la ciutadania com un estatus legal vinculat a la pertinença a un estat, centrat en els drets i deures de les persones (Alonso, 2008). D'altra banda, una concepció participativa entén la ciutadania com la implicació activa de les persones en la vida social i comunitària, promovent la participació i la responsabilitat col·lectiva. Finalment, una perspectiva crítica o transformadora posa l'accent en la capacitat de qüestionar les desigualtats socials i actuar per transformar la realitat, en línia amb els plantejaments de l'educació per a la justícia social (Murillo & Hernández, 2014; Belavi & Murillo, 2016).

Aquestes tres concepcions serveixen com a marc de referència per analitzar els materials educatius de l'estudi permetent establir diferents nivells de desenvolupament de la ciutadania en funció del tipus de pràctiques educatives observades.

L'educació per a la ciutadania es considera una de les grans finalitats educatives i, al mateix temps, un conjunt de continguts i activitats d'aprenentatge orientades a formar "bons ciutadans": persones competents des del punt de vista social, capaces de conviure en democràcia, actuar de manera responsable i col·laborar amb els altres pel bé de la col·lectivitat (Montaner, 2006). En el context de l'aula, aquesta educació es concreta en situacions com el debat sobre problemes socials, la resolució de conflictes quotidians, el treball cooperatiu o l'anàlisi de notícies d'actualitat. Des d'aquesta perspectiva, l'educació

per a la ciutadania no només es limita a transmetre coneixements, sinó que també promou valors, actituds i habilitats per posicionar-se, argumentar i participar activament en societat.

Segons Alonso (2008), la principal missió de l'educació per a la ciutadania és formar persones políticament i moralment actives, conscients dels seus drets i obligacions, compromeses amb la defensa de la democràcia i els drets humans, sensibles i solidàries amb les circumstàncies socials i ambientals del món que els envolta.

En el context de l'Educació Primària, aquesta educació ciutadana s'ha d'adaptar al desenvolupament cognitiu i emocional dels infants, prioritzant experiències properes, situacions quotidianes i materials que permetin comprendre la realitat social des d'una mirada més crítica i reflexiva (Pagès & Santisteban, 2011). Segons aquests autors, l'ensenyament de les ciències socials ha de partir de problemes socials rellevants i significatius per a l'alumnat, afavorint la construcció progressiva d'una consciència ciutadana crítica.

En aquest sentit, a l'aula de primària aquestes situacions poden concretar-se, per exemple, en el treball de conflictes quotidians entre iguals, en l'anàlisi de notícies adaptades a l'edat de l'alumnat o en projectes sobre problemàtiques properes com la cura del medi ambient, la convivència del barri o la diversitat cultural present en moltes aules. A partir d'aquestes experiències, l'alumnat pot començar a comprendre la realitat social, posicionar-se i desenvolupar habilitats de reflexió i participació.

Pensament crític

El pensament crític és una competència clau en la formació ciutadana, ja que permet analitzar, valorar i qüestionar les diverses situacions i idees que es presenten a la vida per tal de prendre decisions fonamentades i actuar de manera responsable. Márquez Bargalló i Oliveras Prat (2020) defineixen el pensament crític com la capacitat de revisar i avaluar idees per a poder emetre judicis raonats davant de problemes o situacions complexes. Aquestes autores destaquen que el pensament crític està estretament vinculat als valors i a una actitud de cura sobre el món, ja que implica observar la realitat amb sensibilitat, responsabilitat i compromís social.

La recerca educativa mostra que el desenvolupament del pensament crític a l'Educació Primària requereix un treball intencional i sistemàtic, basat en el diàleg, la formulació de preguntes obertes i l'anàlisi de situacions reals, especialment aquelles relacionades amb conflictes socials o dilemes ètics (Hennessy et al., 2024). En aquest context educatiu, el desenvolupament del pensament crític a l'escola esdevé una eina imprescindible per a la

formació d'una ciutadania activa i transformadora, capaç de comprendre les injustícies socials i imaginar solucions.

Diversos estudis recents han analitzat la presència del pensament crític a l'Educació Primària. En aquest sentit, Reffhaug, Andersson-Bakken i Jegstad (2024) assenyalen que, tot i que el pensament crític apareix cada vegada amb més freqüència en els currículums i en les pràctiques educatives, sovint no es treballa de manera sistemàtica ni explícita. Segons aquests autors, és necessari proporcionar orientacions clares i intencionals per ajudar l'alumnat a pensar i reflexionar críticament sobre fenòmens socials rellevants. Aquest fet reforça la importància d'analitzar com els materials educatius contribueixen al desenvolupament del pensament crític a l'aula de primària.

Justícia social i educació

La justícia social en educació es vincula amb la promoció de la igualtat, la inclusió, la participació i el reconeixement de la diversitat. Belavi i Murillo (2016) afirmen que una educació democràtica ha de formar el caràcter moral dels infants i ensenyar-los a raonar, incorporant principis com la no-discriminació i la no-repressió.

Murillo i Hernández (2014) destaquen que una escola orientada a la justícia social no es limita a compensar les desigualtats, sinó que promou una mirada crítica sobre les estructures socials que les generen. Segons aquests autors, educar per a la justícia social implica formar ciutadans capaços de reconèixer les injustícies, qüestionar-les i actuar per transformar-les.

Els centres educatius i els docents tenen un paper fonamental en la construcció d'escoles justes, ja que les pràctiques pedagògiques, els materials utilitzats i les activitats proposades transmeten determinades concepcions de justícia, equitat i ciutadania (Murillo i Hernández, 2014).

Aquesta perspectiva reforça la necessitat d'analitzar els materials i recursos didàctics des d'un enfocament crític i, d'aquesta manera, comprendre fins a quin punt contribueixen a una educació orientada a la justícia social. A més, implica entendre l'educació no només com un espai de transmissió de coneixement, sinó com una eina per a la transformació social, fet que connecta directament amb l'objecte d'aquest estudi.

Recursos i materials didàctics

Els recursos i els materials didàctics són tot el conjunt d'elements, instruments o estratègies que el docent utilitza com a suport del procés d'ensenyament-aprenentatge. Aquests

materials compleixen funcions diverses, com facilitar la comprensió, motivar l'alumnat o estructurar els aprenentatges Díaz Lucea (1996). Actualment, diversos estudis continuen destaquen que els materials educatius no són neutres, sinó que transmeten valors, visions del món i determinades formes d'entendre la realitat social (Apple, 2013; Area Moreira, 2020)

Area Moreira (2020) assenyala que els recursos educatius, especialment en contextos digitals i competencials, influeixen directament en la manera com l'alumnat interpreta la realitat i construeix coneixement. Això implica que els materials poden afavorir una mirada crítica i reflexiva o, per contra, reproduir visions simplificades i poc problematitzadores de la realitat social.

Des d'una perspectiva crítica, analitzar els materials educatius permet identificar les diverses visions, valors i formes de participació social que es promouen a l'aula, així com detectar possibles absències o simplificacions en el tractament de problemàtiques socials complexes (Apple, 2013).

Aquest aspecte és especialment rellevant quan els materials es presenten com a recursos per treballar el pensament crític i la ciutadania, ja que poden reforçar o limitar la capacitat de l'alumnat d'interpretar la realitat que els envolta de manera crítica.

En aquest sentit, l'anàlisi dels materials educatius és una eina clau per identificar no només què s'ensenya, sinó també com es construeix la realitat social a l'aula i quines oportunitats es generen per al desenvolupament del pensament crític.

METODOLOGIA

Aquest treball s'emmarca dins d'un enfocament qualitatiu, ja que té com a objectiu comprendre i interpretar com es construeixen les concepcions sobre ciutadania, pensament crític i justícia social a través dels materials i activitats educatives proposades a l'aula d'Educació Primària actual. Aquest tipus d'enfocament permet analitzar els significats, valors i intencionalitats educatives presents en els materials, més enllà de la quantificació de resultats. (Denzin & Lincoln, 2018).

L'anàlisi adopta la forma d'un estudi de casos múltiples, una estratègia de recerca qualitativa que permet analitzar en profunditat un fenomen dins del seu context real (Yin, 2018). L'ús de diversos casos se centra en l'anàlisi documental de materials educatius procedents de diferents centres escolars, amb la finalitat de comparar pràctiques, i identificar patrons comuns i diferències notables.

Context i mostra

L'estudi es basa en una mostra qualitativa formada per tres mestres d'Educació Primària de tres centres educatius diferents. La selecció dels participants s'ha realitzat per criteris de viabilitat, accessibilitat i vinculació amb el període de pràcticum de la investigadora, així com el coneixement previ dels contextos educatius i del professorat, fet que ha facilitat l'accés als materials d'anàlisi.

Aquesta recerca no pretén treballar amb els centres com a unitats d'anàlisi, sinó amb les pràctiques concretes de tres docents, la qual cosa permet aprofundir en la manera com es construeixen i s'apliquen els materials educatius a l'aula. Els docents participants imparteixen classe en diferents centres i nivells educatius d'Educació Primària, fet que permet analitzar com es treballen la ciutadania i el pensament crític en contextos diversos.

Docent	Localitat	Titularitat centre	Nivell educatiu	Edat alumnat	Experiència docent	Nº aproximat d'alumnes	Material analitzat
Docent A Centre A	Bages	Concertat	5è Primària	10 - 11 anys	25 anys aprox.	250 - 350	Projecte "Bon dia"
Docent B Centre B	Bages	Públic	3r Primària	8 - 9 anys	40 anys aprox.	410	Racons / materials manipulatius
Docent C Centre C	Bages	Públic	2n, 5è i 6è	7 - 12 anys	25 anys aprox.	190 - 220	Dossiers i projecte colònies

En tots els casos, l'anàlisi s'ha centrat en els materials i activitats utilitzats en un nivell educatiu concret de cada docent, corresponent al cicle especificat al quadre. No s'han analitzat tots els materials del centre, sinó únicament aquells vinculats a les unitats didàctiques seleccionades per a l'estudi.

Selecció dels materials

S'analitzen materials i activitats que el professorat identifica explícitament com a recursos per treballar el pensament crític, la ciutadania o l'actualitat. A diferència d'una selecció general dels materials de centre, en aquest estudi s'han analitzat únicament els materials utilitzats per tres docents en el marc de la seva pràctica docent. En concret, s'han analitzat:

- Docent centre A: el recurs digital "Bon dia", utilitzat diàriament com a activitat de reflexió i treball de l'activitat.
- Docent centre B: els materials vinculats al projecte interdisciplinari "Estira del fil", incloent-hi una situació d'aprenentatge.
- Docent centre C: dos dossiers de treball (5è i 6è de primària) i una situació d'aprenentatge interdisciplinària ("De colònies prehistòriques").

Per tant, no s'ha fet una revisió exhaustiva de tots els materials utilitzats pels docents al llarg del curs, sinó una selecció intencionada de materials significatius per a l'objectiu de la recerca. Els criteris de selecció dels materials han estat els següents:

- Que estiguin vinculats a continguts de ciències socials o a treball transversal.
- Que s'utilitzin realment a l'aula en el moment de l'estudi.
- Que tinguin com a finalitat explícita promoure la reflexió, el debat o l'anàlisi de problemàtiques socials.

La tècnica principal de recollida i anàlisi de dades és l'anàlisi documental. Aquesta metodologia consisteix en l'anàlisi sistemàtica de documents escrits amb la finalitat d'identificar significats, intencionalitats i discursos implícits (Bowen, 2009). En l'àmbit educatiu, l'anàlisi documental permet estudiar materials curriculars com a objectes que reflecteixen determinades concepcions pedagògiques i socials.

En aquest estudi, els documents analitzats són considerats fonts primàries que permeten accedir a les pràctiques educatives proposades i els valors que transmeten.

Instrument d’anàlisi

Per a l’anàlisi de dades s’ha dissenyat una graella d’anàlisi qualitativa, elaborada a partir del marc teòric. La creació d’aquesta graella s’ha basat en els elements clau definits al marc teòric. A més, la graella s’ha realitzat amb l'ajuda les docents especialitzades que s’han ofert a donar els materials utilitzats per a la investigació del treball. Aquesta graella permet analitzar de manera sistemàtica els materials educatius segons diverses categories d’anàlisi

Graella d'anàlisi dels materials educatius				
Categoria	Subcategoria/indicador	Què s'analitza?	Nivells d'anàlisi	Evidències
1. Concepció de ciutadania	Tipus de ciutadania	Quin model de ciutadania es promou	Tradicional (normativa, dret/deures) Participativa Crítica/transformadora	Fragments, activitats, objectius…
	Participació	Es promou la participació activa de tot l'alumnat?	- No present - Participació guiada - Participació activa/autònoma	
	Responsabilitat social	Es vinculen les accions amb impacte social?	Individual o col·lectiva	
2. Justícia social	Tractament de problemàtiques socials	Com es presenten els problemes socials?	- Descriptiu/superficial - Explicatiu - Crític/estructural	Fragments, activitats, objectius…
	Presència de desigualtats	Es visibilitzen desigualtats socials?	- No, implícit, explícit	
	Mirada crítica	Es qüestionen causes estructurals?	Si, no, parcial	
	Diversitat	Com es tracta la diversitat cultural/social	- Invisibilitzada - Descriptiva - Valorada/crítica	
	Tipus de preguntes	Quin tipus de preguntes es proposen	-Tancades/memorístiques - Obertes - Crítiques/reflexives	

3. Pensament crític	Anàlisi de perspectives	Es presenten diferents punts de vista?	- No - Limitat - Divers i contrastat	Fragments, activitats, objectius…
	Argumentació	Es demana justificar opinions?	- No - Sí (guiat) - Sí (autònom)	
	Presa de posició	L'alumnat ha de posicionar-se?	- No - Sí superficialment - Sí amb reflexió	
4.Tipus d'activitats	Tipologia	Tipus d'activitats proposades	- Fitxes/reproducció - Investigació - Debat - Projectes	Fragments, activitats, objectius…
	Grau d'obertura	Grau de llibertat de l'activitat	- Tancada - Semioberta - Oberta	
	Relació amb realitat	Connexió amb el context real	No, parcial, alta	
5. Relació amb l'actualitat	Presència d'actualitat	Apareixen temes actuals?	No, sí, puntualment	Fragments, activitats, objectius…
	Tipus de temes	Quins temes es treballen	(Ex: canvi climàtic)	
	Tractament	Com es treballen	Informatiu, reflexiu, crític	
6. Intencionalitat pedagògica	Finalitat	Què pretén el material	Transmissió, comprensió, transformació	Fragments, activitats, objectius…
	Coherència	Coherència entre objectius i activitats	- Baixa, mitjana, alta	

La graella d'anàlisi s'ha elaborat a partir del marc teòric del treball, concretament dels conceptes de ciutadania (Alonso, 2008), pensament crític (Márquez Bargalló i Oliveras, 2020; Hennessy et al., 2024) i justícia social (Murillo i Hernández, 2014; Belavi i Murillo, 2016). Les categories permeten analitzar no només el contingut explícit dels materials, sinó també les intencionalitats pedagògiques i els valors implícits que transmeten, d'acord amb la perspectiva crítica sobre els materials educatius (Apple, 2013; Díaz Lucea, 1996). Aquesta estructura facilita una anàlisi sistemàtica i comparativa entre els diferents centres, identificant patrons comuns, diferències i possibles limitacions en el tractament de la ciutadania, el pensament crític i la justícia social.

Aquest disseny metodològic permet analitzar el fenomen en profunditat dins del seu context, sense la voluntat de generalitzar els resultats, sinó d'oferir una interpretació contextualitzada.

Procediment

El procediment d'anàlisi s'ha desenvolupat en diverses fases. En primer lloc, s'ha fet una recollida dels materials educatius seleccionats en cada centre. Posteriorment, els materials han estat analitzats mitjançant una lectura detallada i sistemàtica, codificant la informació segons les categories preestablertes a la graella d'anàlisi.

Finalment, els resultats obtinguts s'han interpretat en relació amb el marc teòric, amb l'objectiu d'identificar coherències, absències i potencialitats educatives en el tractament de la ciutadania, el pensament crític i la justícia social a l'Educació Primària, i comparant entre els tres centres d'educació primària.

ANÀLISI DE DADES

CENTRE A
Presentació del centre A
Tipologia
El Centre A és un centre educatiu concertat que forma part d'una xarxa d'escoles que agrupa diversos centres educatius de Catalunya amb un projecte educatiu comú, orientat a l'educació integral de la persona i en la formació en valors. L'escola ofereix les etapes d'infantil i primària. Tot i que no es disposa de dades públiques exactes actualitzades, el centre escolaritza aproximadament entre 250 i 350 alumnes i disposa d'un equip docent d'uns 20-30 professionals.
Entorn
El centre està situat a la ciutat de Manresa, capital de la comarca del Bages, província de Barcelona. L'entorn de l'escola combina espais urbans amb zones naturals pròximes i diferents espais verds, que sovint es converteixen en recursos educatius per desenvolupar activitats d'aprenentatge relacionades amb el territori, la sostenibilitat i el coneixement de l'entorn. A més, el fet de situar-se en una ciutat de mida mitjana permet una relació fluida amb equipaments culturals, socials i educatius del municipi, això contribueix a enriquir les experiències d'aprenentatge més enllà de l'aula.
Característiques de la comunitat educativa
La comunitat educativa del centre es caracteritza per una forta vinculació amb l'entorn local i per una participació activa de les famílies en la vida del centre. Com a escola concertada, l'alumnat prové majoritàriament de famílies del municipi i de zones properes, fet que genera una comunitat relativament cohesionada i amb continuïtat al llarg de les etapes educatives. El centre promou una relació propera entre escola i família, considerant aquesta última com

a agent educatiu clau. Aquesta col·laboració es tradueix en espais de participació, comunicació constant i implicació en el procés educatiu dels infants.

Pedagògicament, la comunitat es construeix al voltant de valors com la cooperació, el respecte, la responsabilitat i el compromís social. El centre treballa a partir de metodologies que fomenten la participació activa de l'alumnat, el treball en equip i el desenvolupament d'habilitats socials i emocionals. Es promou una educació que té en compte la diversitat de l'alumnat i que busca afavorir la inclusió i l'equitat, tot adaptant les pràctiques educatives a les necessitats dels infants.

Referències del Projecte Educatiu de Centre

El Projecte Educatiu del centre posa l'accent en una educació integral basada en valors humans i socials. Es destaca la importància de formar persones autònomes, responsables i compromeses amb el seu entorn, capaces de participar activament en la societat. En aquest sentit, es promou una educació orientada al desenvolupament de la consciència crítica, el respecte per la diversitat i la implicació en la transformació social.

Entre els valors que es destaquen en el projecte educatiu hi ha la solidaritat, la justícia, la fraternitat i el respecte, així com la importància del diàleg i la convivència. Aquests principis es concreten en les pràctiques educatives del centre, que busquen fomentar la participació de l'alumnat, la reflexió sobre la realitat social i el desenvolupament del pensament crític. A més, el PEC posa èmfasi en la necessitat de connectar els aprenentatges amb la realitat de l'alumnat, promovent experiències significatives i contextualitzades que permetin comprendre el món i actuar-hi de manera responsable.

Cicle analitzat	Cicle superior, concretament d'una classe de 5è d'Educació Primària.

Descripció dels materials analitzats del centre A

Els materials analitzats del Centre A corresponen al projecte digital "Bon dia", un espai web utilitzat a l'aula com a recurs habitual per iniciar la jornada escolar. Cada dia és una temàtica diferent, en funció dels objectius del docent, del moment del grup i de l'actualitat. Aquest material s'emmarca dins d'una

proposta pedagògica pròpia del centre, orientada a fomentar la reflexió, la cohesió de grup i el treball de valors des d'una perspectiva contextualitzada i quotidiana. El recurs presenta una estructura organitzada en diferents apartats que es treballen de manera rutinària a l'aula:

- ➢ Frases o reflexions sovint vinculades a valors com el respecte, la convivència, l'empatia o la responsabilitat. Aquestes frases actuen com a punt de partida per generar diàleg i reflexió col·lectiva.
- ➢ Propostes de conversa o preguntes obertes que conviden l'alumnat a expressar opinions, compartir experiències i escoltar altres punts de vista.
- ➢ Continguts d'actualitat, com notícies, vídeos o imatges relacionades amb problemàtiques socials, ambientals o culturals.
- ➢ Dinàmiques de grup o activitats breus, orientades a reforçar la cohesió, la participació i el benestar emocional de l'alumnat.

Es tracta d'un material flexible, ja que no respon a una seqüència tancada d'activitats, sinó que ofereix recursos que el docent pot adaptar segons les necessitats del grup. Això afavoreix una implementació oberta, que el paper del docent és clau com a guia del diàleg i facilitador de la reflexió.

Des del punt de vista metodològic, el projecte "Bon dia" s'endinsa dins de l'estil del centre, que promou metodologies actives, participatives i centrades en l'alumnat. L'espai de la rotllana o conversa col·lectiva és un element central en la seva aplicació, afavorint la construcció compartida del coneixement i el desenvolupament d'habilitats comunicatives i socials.

En relació amb el Projecte Educatiu de Centre, aquest material reflecteix la voluntat de formar persones compromeses, reflexives i amb capacitat de posicionar-se davant la realitat social. Els continguts treballats connecten amb valors com la solidaritat, la justícia social i la convivència, presents en la idea del centre. Cal destacar que, tot i la presència de preguntes obertes i temes d'actualitat, el grau de profunditat en el tractament de les problemàtiques pot variar en funció de la dinamització del professional docent. Això fa que el potencial del material per promoure el pensament crític depengui en gran manera de la manera com s'implementa a l'aula. Aquest enfocament mostra una clara intencionalitat de fomentar la reflexió i la participació, tot i que, com es veurà en l'anàlisi dels materials, aquesta no sempre es tradueix en una pràctica crítica profunda.

Resultats de l'anàlisi del centre A

Graella d'anàlisi dels materials educatius - Centre A			
Categoria	Subcategoria/indicador	Nivells d'anàlisi	Evidències
1. Concepció de ciutadania	Tipus de ciutadania	Participativa amb tendència crítica	Les activitats proposen reflexionar sobre situacions reals i donar la seva opinió. Ex. Converses a partir de notícies o preguntes obertes.
	Participació	Participació guiada, parcialment autònoma	L'alumnat intervé en converses i reflexions, però a partir de preguntes plantejades pel docent.
	Responsabilitat social	Col·lectiva	Es treballen temes que afecten el grup o la societat. Ex. convivència, valors, situacions socials
2. Justícia social	Tractament de problemes socials	Explicatiu amb elements crítics puntuals	Es presenten situacions socials. Ex. convivència, respecte. No sempre s'aprofundeix en causes estructurals.
	Presència de desigualtats (visibilització)	Implícit	Es poden identificar desigualtats en situacions plantejades, però no sempre es fan explícites
	Mirada crítica (anàlisi estructural)	Parcial	Es fomenta la reflexió, però rarament es qüestionen causes estructurals profundes.
	Diversitat (tractament)	Valorada, nivell bàsic	Es promou el respecte i la convivència, però amb poc aprofundiment crític
3. Pensament crític	Tipus de preguntes	Obertes amb potencial crític	Preguntes del tipus: "Què en penses?", "Com actuaries?".
	Anàlisi de perspectives	Limitat	No sempre es promou explícitament el contrast de perspectives diferents.

	Argumentació	Sí (guiat)	Es demana justificar i opinar, però amb suport docent.
	Presa de posició	Sí, amb reflexió moderada	L'alumnat ha de posicionar-se, però sense exigència d'argumentació profunda.
4.Tipus d'activitats	Tipologia	Reflexió i debat guiat	Activitats basades en conversa, reflexió col·lectiva i anàlisi de situacions.
	Grau d'obertura (llibertat)	Semioberta	Les activitats permeten expressió, però dins d'un marc pautat.
	Relació amb la realitat	Alta	Es parteix de situacions properes o reals (vida quotidiana, actualitat).
5. Relació amb l'actualitat	Presència d'actualitat	Sí com a eix central	El "Bon dia" es basa en temes actuals o situacions reals.
	Temàtica	Socials i de convivència (valors, relacions, actualitat)	Temes vinculats a la vida quotidiana i social.
	Tractament	Reflexiu	Es promou la reflexió, però amb poca profunditat crítica estructural.
6. Intencionalitat pedagògica	Finalitat	Comprensió amb intenció formativa	Es busca formar en valors i fomentar la reflexió.
	Coherència	Alta	Hi ha coherència clara entre objectius (reflexionar) i activitats (debat, preguntes)
L'anàlisi dels materials del projecte "Bon dia" mostra que es promou una concepció de ciutadania principalment participativa, en la qual l'alumnat és convidat a expressar opinions i reflexionar sobre situacions vinculades a la realitat social. Tot i això, aquesta participació es desenvolupa majoritàriament de manera guiada pel docent, fet que limita parcialment l'autonomia crítica de l'alumnat.			

Pel que fa a la justícia social, els materials incorporen problemàtiques socials de manera explicativa, però amb una presència limitada d'anàlisi estructural. Les desigualtats i la diversitat apareixen sovint de manera implícita o descriptiva, sense aprofundir en les seves causes ni fomentar una mirada clarament transformadora.

En relació amb el pensament crític, es detecta la presència de preguntes obertes que afavoreixen la reflexió, així com oportunitats per a la presa de posicionament. No obstant això, l'anàlisi de perspectives diverses i l'argumentació profunda no es treballen de manera sistemàtica, fet que pot limitar el desenvolupament d'un pensament crític més complex. Es destaca una alta coherència entre la intencionalitat pedagògica i les activitats proposades, així com una clara connexió amb l'actualitat i la realitat de l'alumnat. Tanmateix, els materials tendeixen a situar-se en un nivell reflexiu més que no pas crític o transformador.

En conjunt, els materials analitzats del Centre A mostren una clara orientació cap a una ciutadania participativa, amb una presència significativa d'activitats que fomenten la reflexió i la implicació de l'alumnat. No obstant això,, tot i que es promou el debat i la connexió amb l'actualitat, el tractament de les problemàtiques socials tendeix a ser més aviat descriptiu o parcialment crític, amb una presència limitada d'anàlisi de les causes estructurals de les desigualtats. Això indica una voluntat d'educar en valors i participació, però amb un desenvolupament encara just pel que fa a una mirada crítica i transformadora. Malgrat el potencial dels materials per fomentar el pensament crític, es destaca una manca de profunditat en l'anàlisi de les estructures socials, fet que pot limitar la construcció d'una ciutadania realment transformadora.

CENTRE B
Presentació del centre B
Tipologia
El Centre B és un centre públic d'Educació Primària de Manresa, catalogat pel Departament d'Educació com a centre de màxima complexitat. Aquesta classificació respon a les característiques socioeconòmiques i culturals de l'alumnat i del seu entorn, i implica el desplegament de mesures específiques per garantir l'equitat i la inclusió educativa. Actualment, el centre escolaritza aproximadament 410 alumnes i disposa d'un equip docent format per 41 mestres, fet que permet desplegar estratègies pedagògiques com la codocència i l'atenció personalitzada.
Entorn
El centre està situat en una zona de caràcter popular, amb una realitat social marcada per la diversitat cultural i per un nivell socioeconòmic baix. Històricament, aquest barri es va desenvolupar a partir del creixement urbà de les dècades de 1960 i 1970, en un context d'expansió industrial i d'arribada de població immigrant d'altres territoris de l'Estat. Posteriorment, s'ha produït una transformació demogràfica significativa, amb l'arribada de població d'origen estranger i la sortida progressiva d'una part de la població autòctona. Aproximadament el 80% de les famílies de l'escola són d'origen marroquí, i la resta provenen principalment de països com Senegal, Pakistan, República Dominicana i diferents zones de l'Europa de l'Est. Aquesta realitat configura un entorn altament multicultural i multilingüe, que, tot i representar una riquesa cultural important, també comporta reptes educatius vinculats a la desigualtat social, la inclusió i l'aprenentatge lingüístic, fet que incideix directament en les pràctiques pedagògiques del centre. En aquest context, l'escola esdevé un agent clau de cohesió social, no només com a espai educatiu, sinó també com a punt de trobada comunitari i de dinamització social i cultural del barri.
Característiques de la comunitat educativa

La comunitat educativa del centre es caracteritza per una elevada diversitat sociocultural i per la presència significativa d'alumnat amb necessitats educatives específiques. Concretament, un 41% de l'alumnat presenta NESE, principalment relacionades amb dificultats en el desenvolupament del llenguatge, l'aprenentatge de la llengua catalana i situacions de vulnerabilitat sociofamiliar. Aquesta realitat condiciona profundament l'organització i el projecte educatiu del centre, que es defineix per un fort compromís amb la inclusió, l'equitat i la igualtat d'oportunitats. L'escola adopta una mirada pedagògica que posa l'accent en l'acompanyament personalitzat, el respecte als diferents ritmes d'aprenentatge i la construcció d'un entorn educatiu acollidor i inclusiu.

La participació de les famílies, tot i veure's condicionada per factors socials i lingüístics, es treballa activament des del centre, promovent canals de comunicació i espais de relació que afavoreixin la implicació progressiva en la vida escolar.

Referències del Projecte Educatiu de Centre

El Projecte Educatiu del Centre B està condicionat pel seu context i es construeix a partir d'una clara voluntat de resposta a la diversitat i a les necessitats reals de l'alumnat. Un dels eixos principals és el treball per projectes a través del model transdisciplinari "Estira del fil", que parteix d'un lema comú de centre i es concreta en preguntes-repte formulades a cada classe. Aquestes preguntes sorgeixen del diàleg entre docent i alumnat, combinant els interessos dels infants amb la intencionalitat pedagògica docent. Aquesta metodologia afavoreix un aprenentatge significatiu, contextualitzat i connectat amb la realitat dels alumnes. Un altre element clau és la xarxa de relacions, un recurs visual i conceptual present a l'aula que permet connectar els aprenentatges, estructurar el coneixement i afavorir la reflexió col·lectiva. Aquest espai es construeix de manera progressiva i esdevé una eina per al desenvolupament del pensament crític i la metacognició.

La codocència és una pràctica habitual al centre i constitueix una eina fonamental per atendre la diversitat, cosa que permet una millor adaptació de les activitats i un seguiment més personalitzat de l'alumnat. L'avaluació es concep com un procés continu i formatiu, basat en la recollida d'evidències a través de recursos com la carpeta d'aprenentatge i la llibreta de projectes, que permeten fer visible el procés i els aprenentatges dels infants.

Cicle analitzat	Cicle mitjà, 3r de primària.

Descripció dels materials analitzats del centre B

Els materials analitzats del Centre B s'inscriuen dins del model pedagògic propi del centre, basat en el treball per projectes interdisciplinaris i en una metodologia centrada en l'alumne. Concretament, el material analitzat forma part del projecte "Estira del fil", una proposta de centre que estructura l'aprenentatge a partir de preguntes-repte significatives i pensades per l'alumnat.

El material consisteix principalment en una situació d'aprenentatge elaborat per l'estudiant de pràctiques que recull el desenvolupament d'un projecte d'aula, així com diferents activitats, preguntes i evidències d'aprenentatge generades al llarg del procés. Aquest document no es presenta com una fitxa tancada o un dossier tradicional, sinó com un recull viu i flexible que evoluciona a partir de diversos processos a mesura que avança el projecte.

Un dels elements centrals del material és la formulació d'una pregunta inicial-repte, que guia tot el procés d'aprenentatge. Aquesta pregunta parteix dels interessos de l'alumnat, recollits a través de converses de rotllana, i és orientada pel docent amb una intencionalitat pedagògica clara. A partir d'aquesta pregunta, es despleguen diferents activitats d'investigació, reflexió i producció. El material inclou també activitats diverses com:

- Converses col·lectives a la rotllana
- Recollida d'idees prèvies
- Formulació de noves preguntes
- Activitats de cerca d'informació
- Produccions escrites i gràfiques
- Espais de reflexió sobre el que s'ha après

Un element especialment rellevant és la xarxa de relacions, que forma part del projecte del material analitzat com a recurs didàctic clau. Aquesta xarxa es construeix de manera progressiva a l'aula i permet visualitzar els conceptes treballats, les connexions entre idees i l'evolució del pensament de l'alumnat. A més, s'utilitza la carpeta d'aprenentatge, en què es recullen evidències del procés i de les activitats. Aquest recurs permet donar valor al procés d'aprenentatge i no només al resultat final.

Pel que fa al tipus d'activitats, es tracta majoritàriament de propostes obertes que requereixen la participació activa de l'alumnat, el treball cooperatiu i la construcció compartida del coneixement. No obstant això, també es poden identificar algunes activitats més guiades, especialment en les fases inicials del projecte o en moments de sistematització de continguts.

En relació amb el context del centre, aquest tipus de materials respon a la necessitat d'atendre una elevada diversitat sociocultural i lingüística. Les activitats es plantegen de manera flexible i accessible, afavorint la participació de tot l'alumnat i prioritzant el llenguatge oral, la interacció i l'experiència compartida.

En conjunt, els materials analitzats mostren una clara orientació cap a un aprenentatge significatiu, contextualitzat i basat en la participació activa de tot l'alumnat, coherent amb el projecte educatiu del centre i amb el seu compromís amb la inclusió i l'equitat. Aquesta orientació inclusiva i experiencial forma un context amb gran potencial per al desenvolupament de competències socials i cíviques, tot i que el treball explícit del pensament crític pot dependre en gran manera de la mediació docent.

Resultats de l'anàlisi del centre B

Graella d'anàlisi dels materials educatius - Centre B			
1. Concepció de ciutadania	Tipus de ciutadania	Participativa amb orientació inclusiva i social	Organització per racons (lingüístic, visual, entorn familiar i econòmic) que implica acció, exploració i interacció.
	Participació	Participació activa, semiautònoma	L'alumnat interactua amb materials diversos.
	Responsabilitat social	Col·lectiva (implícita)	Treball cooperatiu i convivència dins dels racons i activitats compartides.
2. Justícia social	Tractament de problemes socials	Implícit amb potencial crític	Presència de materials com, per exemple, braille o elements de diversitat funcional.
	Presència de desigualtats (visibilització)	Explícit (diversitat funcional)	Es poden identificar materials per visibilitzar altres realitats. Ex. caixa de medicament amb braille.
	Mirada crítica (anàlisi estructural)	No, molt limitada	No es detecta anàlisi de causes socials profundes.
	Diversitat (tractament)	Valorada i integrada	Inclusió de materials diversos (lingüístics, sensorials, culturals) dins de la dinàmica de l'aula.
3. Pensament crític	Tipus de preguntes	Obertes (implícites)	Activitats basades en exploració més que en resposta tancada.
	Anàlisi de perspectives	Limitat	No hi ha evidència clara de contrast explícit de perspectives.
	Argumentació	No, molt limitada	No es demana explícitament argumentar en el material observat.
	Presa de posició	No present	El focus està més en l'experiència que en el posicionament crític.

4.Tipus d'activitats	Tipologia	Investigació i aprenentatge per racons	Racó lingüístic, visual, entorn i familiar (exploració activa)
	Grau d'obertura (llibertat)	Oberta	L'alumnat pot interactuar lliurement amb materials i espais.
	Relació amb la realitat	Alta	Materials vinculats a la vida real (medicaments, llengua, entorn familiar) i a l'entorn dels infants.
5. Relació amb l'actualitat	Presència d'actualitat	No explícita, indirecta	No hi ha referència directa a notícies o temes actuals.
	Temàtica	Vida quotidiana i diversitat	Salut, llenguatge, entorn familiar.
	Tractament	Experiencial, reflexiu implícit	Aprenentatge a través de manipulació i experiència.
6. Intencionalitat pedagògica	Finalitat	Comprensió i inclusió	Es busca comprendre el món a través de l'experiència, la manipulació i la diversitat.
	Coherència	Alta	Coherència clara entre metodologia (racons) i objectius (aprendre fent).

Els materials analitzats del Centre B evidencien una clara orientació cap a una ciutadania participativa i inclusiva, fortament vinculada al context social de l'alumnat. Les activitats parteixen de situacions significatives i promouen la interacció, l'experiència i la comprensió de la diversitat.

Tanmateix, el desenvolupament explícit del pensament crític i de la dimensió transformadora és limitat, ja que no es treballen de manera sistemàtica aspectes com l'argumentació, el contrast de perspectives o l'anàlisi de les causes estructurals de les desigualtats. Això indica que el potencial crític del model depèn en gran manera de la mediació docent.

CENTRE C
Presentació del centre C
Tipologia
El Centre C és un centre públic d'Educació Infantil i Primària situat al municipi de Sant Fruitós de Bages, a la comarca del Bages. Es tracta d'una escola d'una sola línia, en un ambient educatiu proper, familiar i amb una relació estreta entre docents, alumnat i famílies. L'escola escolaritza aproximadament entre 190 i 220 alumnes d'Educació Infantil i Primària i disposa d'un equip docent format per entre 15 i 20 mestres. L'estructura reduïda del centre facilita el seguiment individualitzat de l'alumnat i la creació de vincles de confiança entre tots els membres de la comunitat educativa. L'escola es caracteritza per una organització flexible i una estructura pedagògica que afavoreix el treball coordinat entre docents, així com el desenvolupament de projectes compartits entre nivells. Aquesta proximitat i cohesió interna es tradueixen en un clima de convivència positiu, on es promouen valors com el respecte, la cooperació i el sentiment de pertinença del centre.
Entorn
El centre està ubicat a una zona de creixement urbanístic relativament recent dins del municipi. Això implica que es tracta d'un entorn en expansió, amb una població majoritàriament jove i amb presència de famílies que s'hi han establert en els darrers anys. Una de les característiques més rellevants del centre és la seva situació en un espai de transició entre el nucli urbà i l'entorn rural, en contacte directe amb camps i paisatge natural. Aquesta ubicació facilita la connexió amb el medi i esdevé un recurs educatiu important per treballar aspectes vinculats al territori, la sostenibilitat i el coneixement de l'entorn. Sant Fruitós de Bages es caracteritza per tenir un nivell socioeconòmic generalment mitjà, amb accés a serveis i equipaments bàsics, fet que configura un context educatiu estable.
Característiques de la comunitat educativa

La comunitat educativa del centre es defineix per un ambient proper i col·laboratiu, on es promou la participació activa de les famílies i la corresponsabilitat educativa entre escola i entorn. El centre es concep com un espai integral, combinant l'aprenentatge acadèmic amb aspectes emocionals, socials i creatius.

La realitat sociocultural de l'alumnat és més homogènia, fet que permet desenvolupar projectes educatius amb una major continuïtat i estabilitat. Tot i això, l'escola manté una voluntat explícita d'obertura al món i de connexió amb realitats diverses, incorporant experiències que permetin ampliar la mirada de l'alumnat més enllà del seu entorn immediat.

Referències del Projecte Educatiu de Centre

El Projecte Educatiu del Centre C es basa en una educació integral basada en valors com el respecte, la responsabilitat, l'esforç i la constància. Una de les principals característiques és la voluntat de ser una escola arrelada a l'entorn i oberta al món, treballant de manera sistemàtica el coneixement del territori, la història, les tradicions i la cultura pròpia. Aquesta orientació es concreta en projectes, sortides i activitats que permeten a l'alumnat explorar i comprendre diferents realitats socials i ambientals.

En l'àmbit metodològic, el centre aposta per un aprenentatge actiu i experiencial, en què el joc, la manipulació, l'experimentació i la creativitat tenen un paper central, especialment en les primeres etapes educatives. També es promou el treball cooperatiu a través de projectes i activitats que connecten amb la realitat de l'alumnat, tot i que aquesta dimensió pot variar en funció dels materials i propostes concretes que es desenvolupin a l'aula.

El centre dona una gran importància a les activitats culturals i comunitàries, com les festes tradicionals, que contribueixen a reforçar el sentiment de pertinença i la identitat col·lectiva d'alumnes.

Cicle analitzat	Cicle inicial i superior de primària, concretament de 2n, 5è i 6è de primària.

Descripció dels materials analitzats del centre C

En el cas del Centre C, s'han analitzat diversos materials didàctics corresponents a l'àrea de Coneixement del Medi, així com una situació d'aprenentatge interdisciplinària. Aquests materials inclouen dossiers de treball i propostes didàctiques utilitzades a cicle superior (5è i 6è) i una situació d'aprenentatge a cicle inicial (2n). En concret s'han analitzat els següents materials:

- Un dossier de treball de 5è de primària sobre el relleu de la Terra.
- Un dossier de treball de 6è de primària sobre l'edat mitjana.
- Una situació d'aprenentatge interdisciplinària titulada "De colònies prehistòriques", vinculada a una experiència vivencial fora de l'aula.

Els dossiers de treball de 5è i 6è presenten una estructura basada principalment en activitats escrites, amb preguntes de resposta tancada o semioberta, exercicis de completar, classificació i comprensió dels continguts. Aquest tipus de materials s'orienta a la consolidació de coneixements conceptuals vinculats al currículum de coneixement del medi.

Pel que fa al dossier de 5è sobre el relleu de la Terra, se centra en continguts de caràcter científic i geogràfic, com les capes de la Terra o els materials geològics. Les activitats proposades impliquen la identificació de conceptes, la lectura de textos i la realització d'exercicis d'aplicació directa als continguts.

El dossier de 6è sobre l'edat mitjana presenta una estructura similar, amb activitats orientades a la comprensió de processos històrics, com la caiguda de l'Imperi Romà o l'organització social medieval. Inclou preguntes de recuperació de coneixements previs, exercicis de localització temporal i activitats de lectura i resposta, sovint amb un enfocament descriptiu dels fets històrics. En els dos casos, els materials mostren una orientació acadèmica i estructurada, amb una presència significativa d'activitats dirigides i amb un grau d'obertura limitat.

En contrast amb els dossiers, la situació d'aprenentatge "De colònies prehistòriques" presenta un enfocament metodològic diferent, més alineat amb el model competencial i experiencial que promou el centre. Aquesta proposta s'articula com un projecte interdisciplinari que integra diverses àrees (coneixement del medi, llengua i educació artística) i parteix d'un context real i significatiu: les colònies escolars. El projecte té com a objectiu preparar

l'alumnat per comprendre i viure de manera activa una experiència relacionada amb la prehistòria. Les activitats proposades inclouen: experimentació amb materials naturals, representacions simbòliques (art rupestre, joc), treball cooperatiu, connexió amb l'entorn natural.

Aquest tipus de material promou un aprenentatge més experiencial, en el qual l'alumnat no només adquireix coneixements, sinó que també participa activament en el procés, desenvolupant habilitats socials, expressives i de comprensió amb la realitat.

Els materials analitzats reflecteixen la doble orientació pedagògica del centre. D'una banda, els dossiers mostren una pràctica més tradicional, centrada en la transmissió i consolidació de continguts curriculars. De l'altra, la situació d'aprenentatge aposta per metodologies més actives, vivencials i connectades amb l'entorn.

Aquesta combinació es pot entendre en relació amb el projecte educatiu del centre, que promou un aprenentatge actiu, experiencial i amb relació amb l'entorn i el territori, però que alhora manté determinats instruments més estructurats per treballar continguts específics.

Els materials analitzats d'aquesta escola ofereixen una visió rica i diversa de les pràctiques educatives del centre, i observar diferents maneres de treballar els continguts i diferents graus de desenvolupament del pensament crític i la ciutadania. Aquest model pedagògic afavoreix un aprenentatge significatiu i contextualitzat, tot i que presenta el repte d'incorporar una mirada més crítica sobre les problemàtiques socials treballades.

Resultats de l'anàlisi del centre C

Graella d'anàlisi dels materials educatius - Centre C			
Categoria	Subcategoria/indicador	Nivells d'anàlisi	Evidències
1. Concepció de ciutadania	Tipus de ciutadania	Participativa amb elements crítics	Activitats basades en projectes vinculats a l'entorn i la realitat de l'alumnat.
	Participació	Participació activa, autònoma	L'alumnat investiga, pren decisions i participa en activitats obertes.
	Responsabilitat social	Col·lectiva	Treball de temes vinculats al territori, sostenibilitat i comunitat.
2. Justícia social	Tractament de problemes socials	Explicatiu amb potencial crític	Es treballen temes reals (medi ambient, entorn), però no sempre des d'una mirada estructural.
	Presència de desigualtats (visibilització)	Implícit	Les desigualtats poden aparèixer indirectament en els temes treballats.
	Mirada crítica (anàlisi estructural)	Parcial	Hi ha oportunitats de reflexió, però no sempre es desenvolupen en profunditat.
	Diversitat (tractament)	Valorada (nivell moderat)	Es promou el respecte i la convivència, però amb poca problematització.
3. Pensament crític	Tipus de preguntes	Obertes i algunes reflexives	Activitats que demanen pensar, investigar i respondre amb certa autonomia.
	Anàlisi de perspectives	Limitat	No sempre es treballa el contrast explícit de perspectives.
	Argumentació	Sí (guiat parcialment autònom)	Es demana explicar o justificar respostes en activitats.
	Presa de posició	Sí, superficialment	L'alumnat pot opinar, però sense aprofundir en la dimensió crítica.

4.Tipus d'activitats	Tipologia	Projectes + investigació	Aprenentatge basat en projectes i activitats contextualitzades.
	Grau d'obertura (llibertat)	Oberta / semioberta	Activitats amb marge de decisió per part de l'alumnat.
	Relació amb la realitat	Alta	Forta connexió amb l'entorn (territori, natura, context proper).
5. Relació amb l'actualitat	Presència d'actualitat	Sí, puntualment	Alguns temes poden connectar amb problemàtiques actuals.
	Temàtica	Medi ambient, territori, vida quotidiana	Activitats relacionades amb l'entorn i la sostenibilitat.
	Tractament	Reflexiu	Es promou la comprensió, però no sempre el debat crític.
6. Intencionalitat pedagògica	Finalitat	Comprensió amb orientació competencial	Desenvolupar aprenentatges significatius i contextualitzats.
	Coherència	Alta	Coherència clara entre metodologia activa i objectius educatius.

L'anàlisi dels materials del Centre C evidencia una proposta pedagògica clarament orientada a l'aprenentatge actiu i competencial, en la qual l'alumnat assumeix un paper protagonista en el seu procés d'aprenentatge. La ciutadania que es promou és principalment participativa, amb oportunitats perquè l'alumnat investigui, prengui decisions i es vinculi amb el seu entorn proper. Pel que fa a la justícia social, els materials incorporen temes relacionats amb la realitat i el territori, especialment en àmbits com el medi ambient o la vida comunitària. No obstant això, aquestes problemàtiques tendeixen a ser abordades des d'una perspectiva explicativa més que no pas crítica, amb poca presència d'anàlisi de les causes estructurals de les desigualtats.

En relació amb el pensament crític, es detecta un potencial important derivat del tipus d'activitats proposades (projectes, investigació), que afavoreixen la reflexió i la participació. Tot i això, el desenvolupament explícit d'habilitats com l'argumentació, el contrast de perspectives o la presa de posició crítica no sempre es troba sistemàticament incorporat en el disseny dels materials. Destaca la forta coherència entre el projecte educatiu del centre i les pràctiques analitzades, així com la connexió amb l'entorn i la realitat de l'alumnat. Aquesta proposta contribueix a un aprenentatge significatiu i contextualitzat, tot i que

presenta marge de millora en la incorporació d'una mirada més crítica i transformadora.

En termes generals, es poden observar diferències significatives entre els tres centres analitzats: mentre que el Centre B destaca per una orientació més crítica i contextualitzada, els Centres A i B mostren enfocaments més centrats en la participació i la comprensió, amb un desenvolupament més limitat de la dimensió transformadora. Aquestes diferències evidencien la influència del context educatiu i del projecte pedagògic en la manera com es construeix l'educació per a la ciutadania i el pensament crític.

En conjunt, es pot observar que, tot i les diferències metodològiques entre els centres, hi ha una tendència comuna a promoure una ciutadania participativa, però amb dificultats per desenvolupar una dimensió clarament crítica i transformadora. Aquest patró mostra la complexitat de traduir els principis teòrics de l'educació per a la justícia social en pràctiques educatives concretes.

DISCUSSIÓ I INTERPRETACIÓ DELS RESULTATS

L'anàlisi dels materials educatius dels tres centres permet establir una interpretació dels resultats en relació amb el marc teòric plantejat, especialment posant en relació amb els conceptes de ciutadania, pensament crític i justícia social. En aquest sentit, els resultats obtinguts mostren una certa coherència amb les orientacions pedagògiques actuals, però també evidencien limitacions importants en la seva aplicació pràctica.

En primer lloc, pel que fa a la concepció de ciutadania, els resultats indiquen que els tres centres s'allunyen d'una visió estrictament tradicional basada únicament en drets i deures, i s'apropen a models de ciutadania més participatius. Tal com planteja Alonso (2008), la ciutadania no es limita a un estatus legal, sinó que implica la participació activa en la vida social i comunitària. Aquesta idea es veu reflectida especialment en els materials analitzats, on es promou la implicació de l'alumnat a través de dinàmiques participatives, treball per projectes o espais de reflexió col·lectiva.

Tanmateix, aquesta participació es desenvolupa majoritàriament a partir de dinàmiques i preguntes guiades pel docent. Aquest fet no implica necessàriament una absència de qüestionament crític, ja que el potencial crític depèn sobretot del tipus de preguntes plantejades i del tractament dels continguts socials treballats. Tot i això, en els materials analitzats s'observa que les activitats sovint es desenvolupen en espais puntuals o acotats en el temps, fet que pot limitar la profunditat de l'anàlisi crítica i del debat.

En aquest sentit, l'anàlisi dels materials mostra que, tot i que es promou la reflexió i l'expressió d'opinions, el tipus de preguntes i el format de l'activitat tendeixen a generar processos de pensament més aviat exploratoris que no pas un qüestionament profund de les estructures socials.

Això posa en evidència una certa distància respecte a una concepció de ciutadania crítica i transformadora que, segons els plantejaments de l'educació per a la justícia social (Murillo & Hernández, 2014), hauria de capacitar l'alumnat no només per participar, sinó també per qüestionar i transformar la realitat social.

En relació amb la justícia social, els resultats mostren que es troba present en els materials de manera desigual i, en general, amb un nivell de profunditat limitat. Tal com afirmen Belavi i Murillo (2016), una educació orientada a la justícia social ha de promoure no només la igualtat i la inclusió, sinó també una comprensió crítica de les desigualtats i de les estructures que les generen. En aquest sentit, si bé els tres centres incorporen valors com el

respecte, la convivència o la diversitat, el tractament de les problemàtiques socials tendeix a ser descriptiu o explicatiu, sense arribar a una anàlisi estructural.

Aquesta limitació es fa especialment evident en el fet que les desigualtats socials apareixen sovint de manera implícita o superficial. Per exemple, en el cas del Centre B, la presència de materials inclusius (com el braille) permet visibilitzar la diversitat, però no es tradueix necessàriament en una reflexió crítica sobre les barreres socials o les condicions de desigualtat. De la mateixa manera, en el cas del Centre C, tot i la connexió amb l'entorn i el treball de temes com el medi ambient, no sempre es desenvolupen les causes estructurals dels problemes abordats.

Aquestes evidències reforcen la idea plantejada per Apple (2013), segons la qual els materials educatius no són neutrals, sinó que transmeten determinades visions del món. En aquest cas, els materials analitzats tendeixen a transmetre una visió de la realitat més aviat simplificada o desproblematitzada, fet que pot limitar el desenvolupament d'una consciència crítica profunda en l'alumnat.

Pel que fa al pensament crític, els resultats mostren una presència significativa de preguntes obertes i activitats que afavoreixen la reflexió, especialment en els centres A i B. Aquest fet és coherent amb els plantejaments d'Hennessy et al. (2024), que destaquen la importància de les preguntes obertes, el diàleg i l'anàlisi de situacions reals per al desenvolupament del pensament crític.

A més, l'anàlisi també posa de manifest que altres dimensions fonamentals del pensament crític, com l'argumentació, el contrast de perspectives o la presa de posicionament, no es treballen de manera sistemàtica. Tal com assenyalen Márquez Bargalló i Oliveras (2020), el pensament crític implica no només opinar, sinó també justificar, avaluar idees i construir judicis raonats. En aquest sentit, les activitats analitzades sovint es queden en un nivell inicial de reflexió, sense promoure processos més complexos d'anàlisi i posicionament.

Aquesta mateixa idea es veu reforçada pels resultats de Reffhaug, Andersson-Bakken i Jegstad (2024), que assenyalen que el pensament crític, tot i estar present en els currículums, sovint no es desenvolupa de manera explícita ni intencional. En els materials analitzats, aquesta manca d'intencionalitat es tradueix en una absència d'estructures didàctiques que guiïn l'alumnat cap a un pensament més profund i crític.

Quant al paper dels materials didàctics, els resultats confirmen el que planteja Díaz Lucea (1996), en el sentit que no només faciliten l'aprenentatge, sinó que també estructuren la manera com es construeix el coneixement. En els tres centres, es detecta una clara

coherència entre el projecte educatiu i els materials utilitzats, fet que reforça la importància del context i de la intencionalitat pedagògica.

Així, mentre que el Centre B aposta per un model més experiencial i inclusiu, el C destaca per la connexió amb l'entorn i el treball per projectes, i l'A per la incorporació sistemàtica d'espais de reflexió sobre l'actualitat. Aquesta diversitat de pràctiques mostra que no existeix una única manera de treballar les ciències socials, sinó que aquestes es construeixen a partir de decisions pedagògiques de cada centre.

Malgrat aquestes diferències, es detecta una tendència comuna: la dificultat de passar d'una educació orientada a la reflexió a una educació realment crítica i transformadora. Aquesta distància entre el discurs pedagògic i la pràctica educativa posa de manifest la necessitat de repensar els materials i les estratègies didàctiques per tal de promoure un pensament crític més profund i una educació per a la justícia social més compromesa.

CONCLUSIONS

Aquest estudi ha tingut com a finalitat analitzar de quina manera els materials i recursos educatius utilitzats a Educació Primària afavoreixen el desenvolupament de la ciutadania, el pensament crític i la justícia social. A partir de l'anàlisi documental de materials fets servir per tres mestres de tres centres educatius diferents, s'ha pogut observar com les pràctiques pedagògiques i els recursos seleccionats reflecteixen determinades concepcions educatives i maneres d'entendre la participació, la reflexió crítica i la relació amb la realitat social.

En termes generals, els resultats mostren que els tres casos analitzats comparteixen una clara voluntat de promoure una ciutadania activa i participativa. En tots els centres apareixen activitats que fomenten la implicació de l'alumnat, la connexió amb la realitat propera i la reflexió sobre situacions socials o de convivència. Tanmateix, l'estudi també evidencia que aquesta participació sovint es manté en un nivell principalment reflexiu o descriptiu i no sempre arriba a desenvolupar una mirada plenament crítica i transformadora. En molts casos, les activitats permeten expressar opinions o compartir experiències, però sense aprofundir en les causes estructurals de les desigualtats socials o en l'anàlisi de diferents perspectives. Això es fa especialment visible en el tractament de temes vinculats a la justícia social, on es promouen valors com el respecte, la convivència o la inclusió, però amb poca problematització de les dinàmiques socials, econòmiques o polítiques que generen exclusió o desigualtat.

En aquest sentit, els resultats permeten afirmar que existeix una diferència important entre promoure la participació i promoure un pensament crític profund. Les activitats analitzades mostren un potencial rellevant per afavorir la reflexió i el diàleg, però sovint manca una estructura didàctica orientada explícitament a qüestionar la realitat, contrastar perspectives o construir arguments fonamentats.

Un dels aspectes més rellevants que emergeixen de la investigació és la importància del paper del docent en la construcció d'aquest pensament crític. Els resultats suggereixen que, més enllà del material en si mateix, la manera com el mestre acompanya, orienta i problematitza les activitats condiciona profundament el potencial crític de les propostes educatives. Això és especialment visible en activitats aparentment similars que, segons la mediació docent, poden quedar-se en una conversa superficial o bé convertir-se en una oportunitat per qüestionar injustícies socials, analitzar causes i promoure posicionaments argumentats.

Aquesta reflexió porta a plantejar una qüestió rellevant: fins a quin punt els resultats obtinguts depenen dels materials analitzats i fins a quin punt depenen de la pràctica

concreta de cada docent? És possible que alguns materials aparentment poc crítics esdevinguin espais de reflexió profunda gràcies a la intervenció docent, de la mateixa manera que materials amb potencial transformador poden acabar desenvolupant-se de manera superficial si no existeix una mediació adequada. Relacionat amb això, també és important considerar el pes de l'experiència docent. Les mestres participants en aquest estudi tenien experiència professional i una determinada sensibilitat pedagògica vinculada a la participació, la reflexió i el treball contextualitzat. Això planteja interrogants interessants sobre la transferibilitat dels resultats: s'observarien les mateixes pràctiques amb docents amb menys experiència? Els mestres novells incorporarien amb la mateixa facilitat activitats obertes, debats o espai de reflexió crítica? O tendirien a utilitzar propostes més tancades i guiades?

Un altre element rellevant és la influència del context educatiu i del projecte pedagògic de cada centre. Els resultats mostren diferències significatives entre els casos analitzats: mentre alguns materials prioritzen la reflexió sobre l'actualitat i el debat, altres aposten per l'aprenentatge experiencial, el treball per projectes o la connexió amb l'entorn. Aquestes diferències evidencien que la manera de treballar la ciutadania i el pensament crític no depèn únicament dels continguts curriculars, sinó també de la cultura pedagògica de cada centre. També seria interessant explorar fins a quin punt la formació inicial i permanent dels docents els prepara per treballar la ciutadania crítica i la justícia social. Els mestres disposen realment d'eines per promoure debats crítics i abordar problemàtiques socials complexes a Primària? Se senten segurs davant de temes controvertits o socialment sensibles? Aquestes preguntes obren noves línies de reflexió necessàries dins del camp educatiu.

Aquest estudi presenta algunes limitacions que cal tenir en compte. En primer lloc, la mostra és reduïda i vinculada al context de la investigadora, fet que limita la generalització dels resultats. A més, l'anàlisi se centra principalment en els materials educatius i no incorpora observacions sistemàtiques d'aula ni la veu de l'alumnat, aspectes que podrien enriquir futures investigacions.

Finalment, aquesta investigació permet concloure que els materials educatius analitzats presenten un potencial important per promoure la participació, la reflexió i la connexió amb la realitat social de l'alumnat. No obstant això, també evidencien limitacions significatives pel que fa al desenvolupament d'un pensament crític i d'una educació orientada a la transformació social. Per aquest motiu, es considera necessari continuar avançant cap a pràctiques educatives que no només ajudin l'alumnat a comprendre el món, sinó també a qüestionar-lo i imaginar formes més justes i inclusives de convivència.

BIBLIOGRAFIA

Alonso, A. (2008). *Educación y ciudadanía: Los procesos éticos y políticos en los proyectos educativos escolares*. *Revista de Filosofía*. https://educacionyciudadania.pdf

Apple, M. W. (2013). *Can education change society?* Routledge.

Area, M. (2010). Los materiales didácticos en la era digital. *Revista de Educación a Distancia.* https://revistas.um.es/red/article/view/24071

Area Moreira, M. (2020). Los materiales didácticos digitales y el desarrollo del currículum. *Revista Iberoamericana de Educación a Distancia, 23*(2), 15–30. https://doi.org/10.5944/ried.23.2.26598

Belavi, G., & Murillo, F. J. (2016). Educación, democracia y justicia social. *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social, 5*(1), 13–34. https://doi.org/10.15336/riejs2016.5.1

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The Sage handbook of qualitative research* (5th ed.). SAGE Publications.

Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. (s. f.). *Competències bàsiques: Educació en valors socials i cívics i competència social i ciutadana*. XTEC. http://www.xtec.cat/serveis/crp/ciutadania/compebasicciutpedromontapdf.pdf

Díaz Lucea, J. (1996). Els recursos i materials didàctics en educació física. *Apunts. Educació Física i Esports,* (43), 42–52. https://recursosimaterialsdidacticsenef

Generalitat de Catalunya. (2022). *Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica*. https://portaljuridic.gencat.cat

Gobierno de España. (2020). *Ley Orgánica 3/2020, de 29 de diciembre, por la que se modifica la Ley Orgánica 2/2006, de Educación (LOMLOE).* Boletín Oficial del Estado. https://www.boe.es/eli/es/lo/2020/12/29/3

Hennessy, S., et al. (2024). Supporting primary students' critical thinking across the curriculum. *Environmental Education Research*, 30(2), 245–261. https://doi.org/10.1080/13504622.2023.2296765

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing* (2nd ed.). SAGE Publications.

Murillo, F. J., & Hernández, R. (2014). Liderando escuelas justas para la justicia social. *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social, 3*(2), 13–32. https://revistas.uam.es/riejs/article/view/340

Oliveras, B., & Márquez Bargalló, C. (2020). Pensament i educació: Reptes i oportunitats en temps de pandèmia. *Perspectiva Escolar,* (402), 42–45.

Pagès, J., & Santisteban, A. (2011). *Enseñar y aprender ciencias sociales, geografía e historia en la educación primaria*. Síntesis.

Reffhaug, M. B. A., Andersson-Bakken, E., & Jegstad, K. M. (2024). Supporting primary students' critical thinking in whole-class conversations about sustainability issues. *Environmental Education Research*, *30*(10), 1840–1855. https://doi.org/10.1080/13504622.2024.2309584

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.

ANNEXOS

Materials

ANNEX 1 - Exemples de material. “Bon dia”, Centre A [Material Centre A]

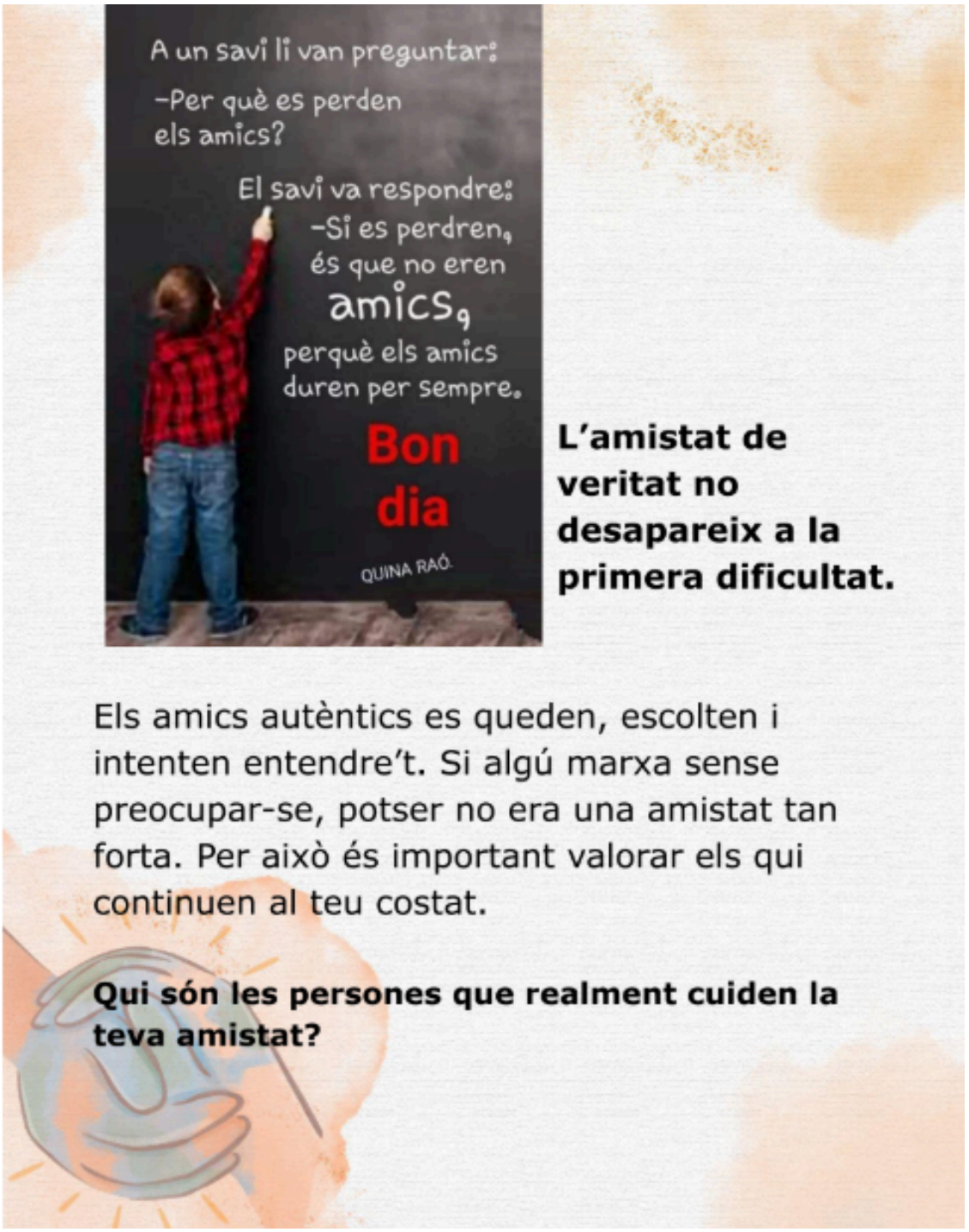

Al món hi ha al voltant de 1,2 milions d'adolescents entre 10 i 19 anys, segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS).
1 de cada 6 persones és un adolescent.

Això és una responsabilitat, però també una oportunitat: teniu la força per canviar les coses cap a millor. El món que vindrà dependrà, en part, de com apreneu avui a cuidar-vos a vosaltres mateixos i als altres.

De nou... ...la guerra

Quan l'any 1878 va finalitzar els seus estudis a l'Escola d'Arquitectura, el director, Elies Rogent, deia: ***«No sé si hem donat el títol a un boig o a un geni, el temps ho dirà».***

Era innegable que les idees d'aquell jove no eren una simple repetició del que s'havia fet fins aquell moment ni deixaven ningú indiferent.

A vegades no seguir la tendència general o les modes, és una opció. Sobretot si hi ha un propòsit a darrera.

Ara que estem en temps de persones que diuen que fan d'influencers, penses que et deixes portar massa pel que diuen, o ets una persona independent amb idees pròpies.
Hi has pensat ?

ANNEX 2 - Exemples de material. Activitats SA, Centre B [Materials Centre B]

NOM: _____

I SI FOS JO? LA MEVA EXPERIÈNCIA LECTORA

Marca amb una ❌ la resposta que millor expliqui la teva experiència:

	NO	A vegades	SI
Tens un racó a casa on puguis llegir tranquil/la i sense gaire soroll ?			
A casa teva, hi ha llibres en la llengua que tu parles millor?			
Alguna vegada et sents sol/a quan llegeixes perquè els teus familiars estan treballant o cansats?			

Què és el que més t'ajuda a tu a gaudir d'un llibre? (Exemple: que me'l llegeixin, que tingui molts dibuixos, que hi hagi silenci...)

Com podries ajudar a un nen que no pot llegir llibres?

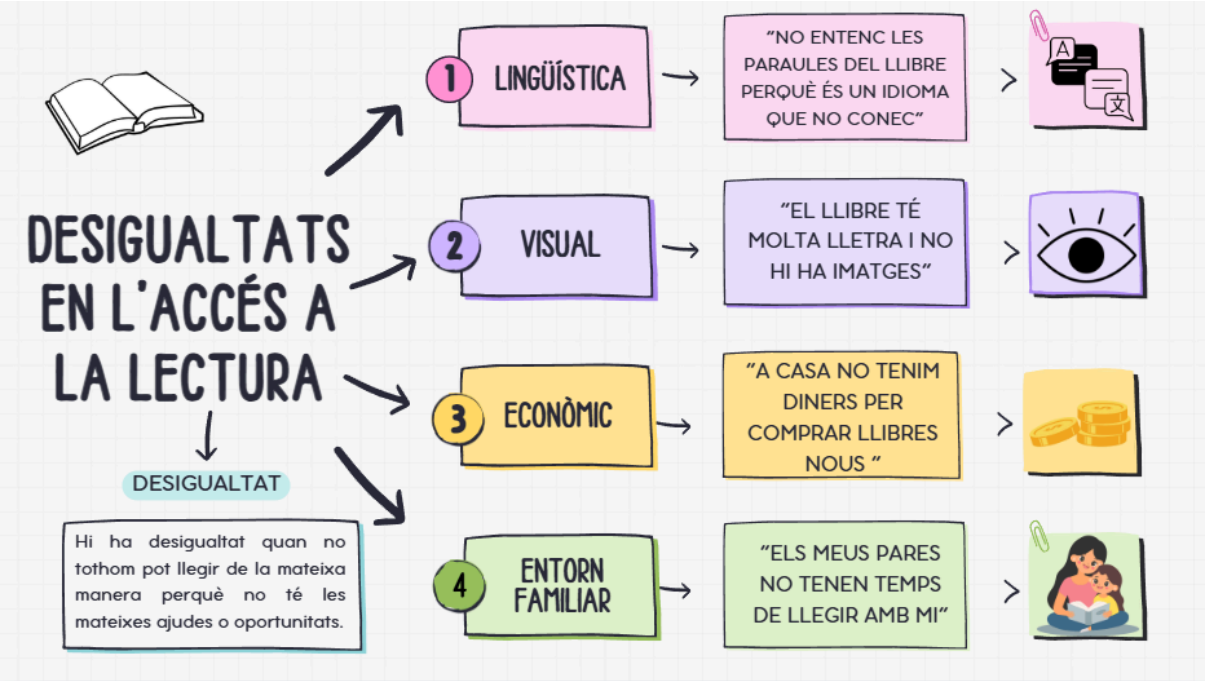
DESIGUALTATS EN L'ACCÉS A LA LECTURA
DESIGUALTAT
Hi ha desigualtat quan no tothom pot llegir de la mateixa manera perquè no té les mateixes ajudes o oportunitats.
1 LINGÜÍSTICA
"NO ENTENC LES PARAULES DEL LLIBRE PERQUÈ ÉS UN IDIOMA QUE NO CONEC"
2 VISUAL
"EL LLIBRE TÉ MOLTA LLETRA I NO HI HA IMATGES"
3 ECONÒMIC
"A CASA NO TENIM DINERS PER COMPRAR LLIBRES NOUS "
4 ENTORN FAMILIAR
"ELS MEUS PARES NO TENEN TEMPS DE LLEGIR AMB MI"

CAS 1:
NOM: ÀLEX
ANYS: 9 anys
CURS: 3r de primària
SITUACIÓ
A casa de l'Àlex no hi ha llibres ni contes.
Els diners de la seva família s'han d'utilitzar per comprar menjar i roba, i no poden comprar llibres nous.
QUÈ LI PASSA?
L'Àlex veu que alguns companys porten llibres de casa per llegir a l'escola, però ell no en pot portar.
REPTE
L'Àlex vol llegir com els altres, però no té llibres a casa.
On podria anar l'Àlex per aconseguir llibres sense haver de pagar?

ANNEX 3 - Exemples de material. SA, Centre C [Materials Centre C]

	Sessió	Tipus d'activitat	Descripció de l'activitat d'aprenentatge i d'avaluació	Material	Agrupament	Temporització
La Lira se'n va de viatge	4	Activitat inicials	**Activitat 1. Lectura del capítol: La Lira se'n va de viatge.** L'alumnat escolta la lectura en veu alta del capítol La Lira se'n va de viatge, en el qual s'explica el recorregut de la Lira i la seva arribada a Sant Fruitós de Bages. Es comenta breument que, tot i el viatge, encara no ha retrobat l'Ötzi, generant expectació per als propers capítols.	Capítol 3	Gran grup	10 minuts
	4	Activitat de desenvolupament	**Activitat 2. Ens coneixem millor: què ens agrada?** A cada infant se li entrega una taula de doble entrada amb els noms de tots els companys i companyes i un seguit d'aficions (jugar a pilota, dibuixar, llegir, cantar, etc.). Han de desplaçar-se per l'aula i preguntar a cada company si li agrada o no cada activitat, marcant la resposta a la graella. Aquesta activitat fomenta la comunicació, l'escolta i el respecte.	Fitxa de treball Llapis de colors	Treball individual amb interacció amb tot el grup	25 minuts
	4	Activitat d'aplicació	**Activitat 3. Amb qui i on vull dormir?** Un cop completada la graella, cada infant reflexiona sobre amb qui li agradaria compartir la llitera durant les colònies. A la fitxa han d'escriure si prefereixen dormir a dalt o a baix de la llitera i el nom del company o companya. Finalment, s'han de dibuixar dormint al lloc escollit.	Fitxa de treball Llapis	Treball individual	15 minuts
	4	Activitat d'estructuració	**Activitat 4. Tancament de la sessió.** Es fa un breu tancament recordant la importància de conviure, respectar les preferències dels altres i sentir-se còmode durant les colònies. Es destaca que aquestes decisions ajudaran a fer del viatge una experiència agradable per a tothom.		Gran grup	5 minuts
Estada al CdA La Noguera	5, 6 i 7		Les activitats que es portaran a terme al CdA de La Noguera són: **Rebuda, esmorzar, presentació i allotjament.** **Habitatge a la prehistòria** **Visita al jaciment arqueològic de la Roca dels Bous.** **Excavant el passat** **Música a la Prehistòria i pintura rupestre.** **Rotació d'activitats del neolític.** També es contractarà una activitat extraescolar la segona nit que serà el **Sopar Prehistòric** que es porta a terme on hi ha el jaciment i on es fan la resta d'activitats. La primera nit farem un joc de nit en el qual llegirem un nou capítol de les aventures de la Lira "Les estrelles de la Lira". Aquesta activitat correspon al Moment 2 de les colònies que és l'estada.	Capítol 4 Estrelles nocturnes		3 dies
La trobada més esperada	8	Activitat inicials	**Activitat 1. Lectura del capítol 5: La trobada més esperada.** En entrar a l'aula, l'alumnat es troba per primera vegada el personatge de l'Ötzi penjat a la pissarra, de la mateixa manera que havia aparegut la Lira a l'inici del projecte. La mestra llegeix en veu alta el capítol La trobada més esperada, en el qual la Lira es retroba amb el seu amic Ötzi després del viatge. Aquest moment genera connexió emocional i expectació.	Capítol 5 Personatge de l'Ötzi	Gran grup	10 minuts
	8	Activitat d'estructuració	**Activitat 2. Què hem après durant les colònies?** A partir de preguntes guiades, l'alumnat expressa tot allò que recorda i ha après durant l'estada a Sant Llorenç de Montgai: com vivien a la Prehistòria, quines eines feien servir, què menjaven, com era l'art, la música, el foc, la vida en grup, etc. La mestra registra totes les aportacions en una fitxa de buidat d'aprenentatges, que posteriorment s'imprimirà i es lliurarà a l'alumnat.	Fitxa de registre (per a la mestra)	Gran grup	30 minuts
	8	Activitat de desenvolupament	**Activitat 3. Tancament de la sessió.** Es tanca la sessió destacant la importància de tot el que s'ha après i viscut, i presentant l'Ötzi com un nou personatge que acompanyarà l'alumnat en les properes sessions del projecte. Es recorda que els aprenentatges de les colònies continuaran treballant-se i aprofundint-se a l'aula.	Personatges de la Lira i l'Ötzi	Gran grup	10 minuts
n i expliquem les colònies	9	Activitat de desenvolupament	**Activitat 1. Parlem del que vam viure.** La mestra mostra a l'alumnat diverses fotografies de moments de les colònies (tallers, jocs, menjars, excursions, activitats relacionades amb la Prehistòria...). En gran grup, es comenten les imatges i es parla sobre què s'està fent a cada fotografia. Aquesta conversa ajuda a recordar les experiències i facilita la participació de l'alumnat que no va poder assistir a les colònies.	Fotografies de les colònies (projectades)	Gran grup	15 minuts
	9	Activitat de desenvolupament	**Activitat 2. Expliquem què passa a cada fotografia.** A continuació, l'alumnat rep una fitxa amb les mateixes fotografies treballades oralment. De manera individual, han d'escriure una o dues frases explicant què estan fent a cada imatge. La mestra acompanya i dona suport a l'alumnat que ho necessita, especialment en l' organització de les frases i l'escriptura.	Fitxa de treball Llapis	Individual	30 minuts